

جیمز لیوینگستن

پول پرستی: سرمایه‌داری، مسیحیت و بر باد دادن رؤیای آمریکایی، نویسنده: کریس لِمَن، انتشارات ملویل هاوس، ۲۰۱۶

درآمد: چگونه لذت‌جوترین فرهنگ مصرفی دنیا، یکی از مذهبی‌ترین فرهنگ‌های جهان نیز هست؟ چرا عقلانیت دیوان‌سالار نظام سرمایه‌داری، ایمان به خدا را در صنعتی‌ترین جامعه‌ی دنیا، آمریکا، از بین نبرده است؟ کریس لِمَن، از سردبیران نشریه‌ی بوک‌فروم، در پول پرستی به این پرسش‌ها پاسخ می‌دهد.^۱

ماکس وِبر اخلاق پروتستانی و روح سرمایه‌داری را با الهام از آمریکای شمالی نوشت. به نظر او، پیوریتن‌های دین‌دار به یانکی‌های سکولاری تبدیل شدند که آموختند خود را در قفس آهنین دنیایی افسون‌زدایی‌شده حبس کنند. لمن با وِبر مخالف است و می‌گوید آیین پروتستان آمریکایی، معانی استعلایی را از دنیا نمی‌زدود بلکه راهی برای بازافسون کردن جهان بود؛ و هنوز همین طور است. برای مثال، می‌توان به آبر کلیساهای پنجاهه‌ای^۲ و تبشیری^۳ اشاره کرد که رؤسای آنها «انجیل کامیابی»^۴ را تبلیغ می‌کنند که نوعی خودآموز دینی برای دستیابی به موفقیت‌های مادی است. لمن نمی‌گوید که عقلانیت بی‌رحم بازار هرگز بر نگرش ماوراءالطبیعی غلبه نکرد. منظور او این است که اسرار بازار به خودی‌خود همواره مشوق چنین نگرشی بوده و خواهد بود.

این کشف جدیدی نیست. دانالد مایر، کریستوفر لَش، جکسن لیرز و تامس فرَنک هم به نتایج مشابهی رسیده‌اند. اما حرف جدید لمن این است که پیوریتن‌ها و وارثان الهیات‌شناختی آنان (از جمله مورمون‌ها) با انسان شمردن خداوند، منطق عهد جدید را دنبال و کامل کردند؛ زیرا به فعالیت‌های اقتصادی این جهانی آدم‌های خاکی، در همین زندگی، بها دادند، و به معافیت از کار در زندگی پس از مرگ دل نبستند.

^۱ جیمز لیوینگستن، مدرس تاریخ در دانشگاه راتگرز نیوجرسی است و کتاب *فیه کار بیشتر وی در دست انتشار است*. این مقاله، برگردان و بازنویسی‌گرفته‌هایی از اثر زیر است:

James Livingston, [‘The Money Cult,’ by Chris Lehmann,](#) *The New York Times*, 17 June 2016

^۲ Pentecostal

^۳ Evangelical

^۴ انجیل تندرستی و کامیابی (Health and Wealth Gospel) که به انجیل کامیابی (Prosperity Gospel) یا کلام ایمان (Word of Faith) نیز شهرت دارد، می‌گوید شخص مسیحی اگر به خدا ایمان داشته باشد و اعتراف نیکو کند، در همین دنیا از برکات خدا نظیر ثروت و تندرستی و کامیابی برخوردار خواهد شد.

لمن نشان می‌دهد که نوعی مادی‌گرایی پروتستانی همواره به زندگی آمریکایی جان داده و جهان مادی فرودین را به تقدس اهداف معنوی دنیای برین آغشته است. کتاب او شاهکاری است که ویژگی‌های پایدار تاریخ فرهنگی و اقتصادی آمریکا را آشکار می‌سازد.

با وجود این، به نظرم او در دو مورد اشتباه می‌کند. از یک سو، می‌گوید که پیوریتن‌ها به بازار تقدس بخشیدند. اما این سخن نادرست است. پیوریتن‌ها از بازار می‌ترسیدند و از هیچ کوششی برای کنترل و تحدید آن فروگذار نکردند. به نظر آنها، پول، مال و ثروت وسیله‌ای در خدمت فرد بود، فردی که با اراده‌ی آزاد خود می‌توانست در صراط مستقیم الهی گام بردارد؛ در واقع این وسایل فی‌نفسه هدف و غایت نبودند. هدف پنداشتن این وسایل، همان چیزی که امروز انقلاب بازار می‌خوانیم، پیوریتن‌ها را به وحشت می‌انداخت. آنها نخستین مخالفان سلیس سرمایه‌داران بودند.

از سوی دیگر، لمن، همچون وبر، می‌گوید که پیوریتن‌ها منادی ظهور انسان خودساخته بودند؛ همان سوداگر یانکی زرنگی که به قیود عرف، سنت، خانواده یا اجتماع پایبند نبود. اما پیوریتن‌ها چنین نبودند. برای مثال، جان وینترپ «یوغ حکومت عرفی و قدسی» را برای کنترل انسان ضروری می‌دانست، انسانی که در صورت دستیابی به «آزادی طبیعی» به «حیوان وحشی» تبدیل می‌شد. او همچون شکسپیر و هابز عقیده داشت که باید این حیوان سرکش را در قفس آهنین نظام‌های سیاسی و دینی رام کرد.

بعضی از سطرهای پول پرستی یادآور آثار برخی از روشنفکران نامدار دهه‌ی ۱۹۲۰ آمریکا، از جمله لوییس مامفرد و ون ویک بروکس، است که پیوریتنیسم را به استعاره‌ای برای هر جزء ناخوشایندی از فرهنگ آمریکایی تبدیل کردند. اما بخش عمده‌ای از این کتاب بدیع است زیرا لمن نشان می‌دهد که چرا تاریخ دینی، بخش اصلی تاریخ آمریکا است و این که چگونه متألّهین پروتستان به مداحان سرمایه‌داری تبدیل شدند.

برگردان و بازنویسی: عرفان ثابتی